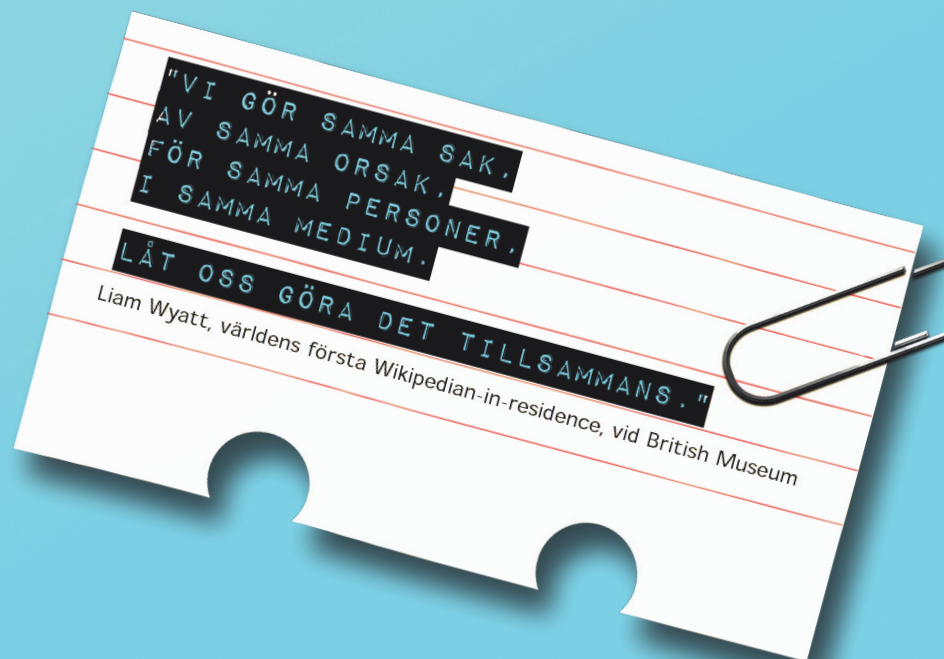

Kulturskatter på nätet

SÅ HÄR GÖR MAN

Wikipedia

Wikipedia skiljer sig från andra uppslagsverk genom "**redigera**"-knappen längst upp på alla artiklar, som gör att alla kan göra artiklarna bättre. Sedan starten 2001 har tusentals frivilliga skapat världens största uppslagsverk och den femte mest besökta webbplatsen på jorden. Tack vare källhänvisningar, många kunniga skribenter och kraftfulla inbyggda verktyg håller artiklarna hög standard.

Bakom Wikipedia finns en ideell, icke-kommersiell stiftelse. Därför finns det inga annonser på Wikipedia. I gengäld får vem som helst använda allt material utan att fråga om lov (ange källa enligt god sed). Det gäller också materialet från systerprojektet Wikimedia Commons, där allt är fritt från upphovsrätt p.g.a. ålder eller fria licenser.

Wikimedia Sverige

Den ideella föreningen Wikimedia Sverige har som mål att göra kunskap fritt tillgänglig. Föreningen anordnar exempelvis utbildningar och fototävlingar, samt medverkar på mässor och i media för att sprida kunskap om Wikipedia och andra fria projekt.

Läs mer på www.wikimedia.se. Kontakta gärna oss via info@wikimedia.se.

Samarbete med Wikimedia Sverige

Wikimedia Sverige samarbetar gärna med arkiv, bibliotek och museer om att göra mer av kulturarvet tillgängligt för allmänheten. Det finns många alternativ, till exempel:

- ✓ fotoutflykt till institutionen, där wikipedianer fotograferar delar av samlingen och lägger bilderna under fri licens
- ✓ kurser och workshops i hur man redigerar Wikipedia och laddar upp bilder till Wikimedia Commons
- ✓ tävlingar och utmaningar
- ✓ en "Wikipedian in residence" finns på plats som en brygga mellan Wikipedia-gemenskapen och institutionen

Tävling på Nobelmuseet
Prolineserver, cc-by-sa 3.0

Bakom kulisserna på British Museum
Fæ, cc-by-sa 3.0

Fotosafari i Bergslagen
Grillo, cc-by-sa 3.0

Bakgrund

Allt fler arkiv, bibliotek och museer använder internet för att sprida kunskap om sina samlingar till skolelever, släktforskare och andra som inte skulle ha tagit sig till den fysiska byggnaden. I många fall leder det till ökad dialog med besökarna.

Sedan ett par år har frivilliga från Wikipedia och företrädare för arkiv, bibliotek och museer samarbetat för att allmänheten lättare ska kunna hitta kulturarvet på webben. Resultaten är goda: nya besökare, kontakt med personer i gamla fotografier, och djupare dialog med experter ur allmänheten. Den här broschyren samlar några av våra lärdomar. Målet är helt enkelt att inspirera ABM-institutioner att göra sånt de får göra (enligt upphovsrätten) men inte gör.

Från de goda institutionspolicies som vi stött på (till exempel hos Riksantikvarieämbetet och Regionarkivet i Västra Götalandsregionen) har vi samlat denna lista över **grundläggande ståndpunkter**:

- ✓ prioritera digitalisering av material som kan publiceras
- ✓ publicera material utan restriktioner för återanvändning när det har utslocknad upphovsrätt eller har producerats av era anställda, t.ex. med Public Domain Mark. Digitalisering ger inte ny upphovsrätt
- ✓ ange tydligt vilka användningsvillkor som gäller för materialet. Var generös
- ✓ ange alltid upphovspersonens namn eller att identiteten är okänd, även för material med utslocknade rättigheter. Ange också om verk publiceras i bearbetat skick
- ✓ utgå ifrån att fotografier är fotografiska bilder (med en skyddstid på 50 år efter produktionsåret). Fotografiska bilder som tagits före 1969 är fria. Ha en hög tröskel för att betrakta fotografier som konstnärliga verk (med 70 års skyddstid efter fotografens död)
- ✓ prioritera nyförvärv som saknar restriktioner i användning. Skriv icke-exklusiva avtal med utomstående
- ✓ lägg in metadata (bl.a. fotograf, ägare, tid, plats) i själva filerna
- ✓ publicera materialet på webben med beständiga länkar
- ✓ gör materialet lätt att hitta, t.ex. på Wikipedia
- ✓ erbjud enkla kontaktvägar för de som har synpunkter på publicering

Under arbetet har vi tagit in åsikter från ett femtiotal av de största ABM-institutionerna i Sverige, representanter för Creative Commons och andra juridiskt kunniga. Vi har haft mycket hjälp av DigiSam, Nordiska museet, Riksantikvarieämbetet, Regionarkivet, och Kungliga Biblioteket.

På wikimedia.se finns mer material om kulturminnen, upphovsrätt på internet, och svar på några av de övriga vanliga frågorna som inte fått plats här.

(där inget annat anges)

Wikipedia- och Wikimedia-logotyperna ägs av Wikimedia Foundation.

Wikipedianer fotograferar på Versailles.

Trizek, cc-by-sa 3.0

Intäktsbortfall

Gör så här

Publicera så mycket material på nätet som möjligt. Det ger uppmärksamhet, vilket leder till mer intäkter. För organisationer med intäktskrav går det att publicera de delar av samlingarna som inte har ekonomiskt intresse för allmänheten.

Vinn på att digitalisera

Stora delar av de samlingar som finns på arkiv, bibliotek och museer har tillkommit med allmänna medel. Att ta betalt av allmänheten som vill ha tillgång till "sitt" material blir därför lite kaka på kaka. Särskilt när materialet inte längre omfattas av upphovsrätten.

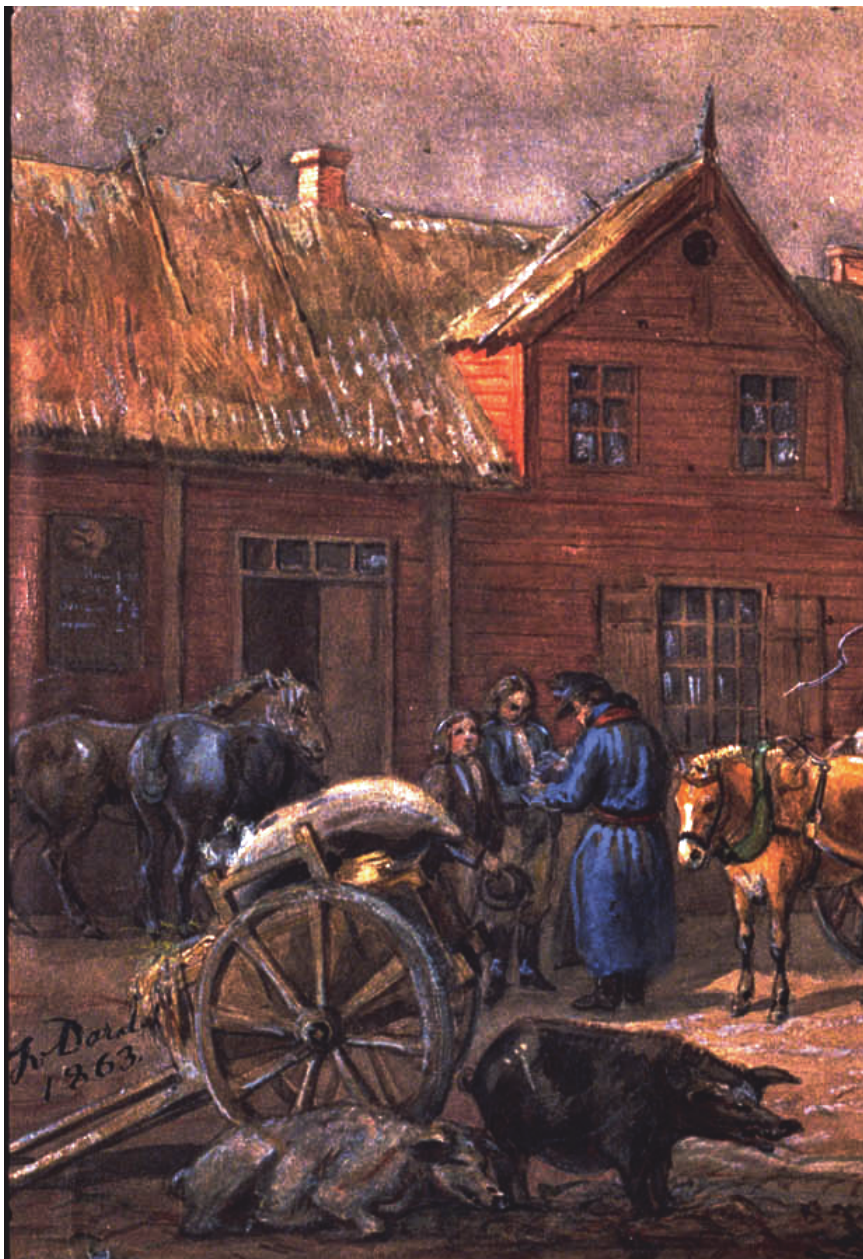
Visst finns det ett fåtal verk som säljer affischer och vykort, och vi har inte som mål att ta ifrån institutionerna de intäkterna, men stora delar av kulturarvet kommer aldrig att dra in några pengar. Genom att dra ner på försäljningsverksamheten, kan personalen digitalisera mer material, som sedan blir tillgängligt för fler människor.

Livrustkammaren är ett exempel på en myndighet som slutar med den typen av försäljning.

De få undersökningar som finns av intäkter från försäljning tyder också på att intäkterna är minimala (i jämförelse med budgeten som helhet) och att personalkostnaderna ofta överskuggar vinsten.

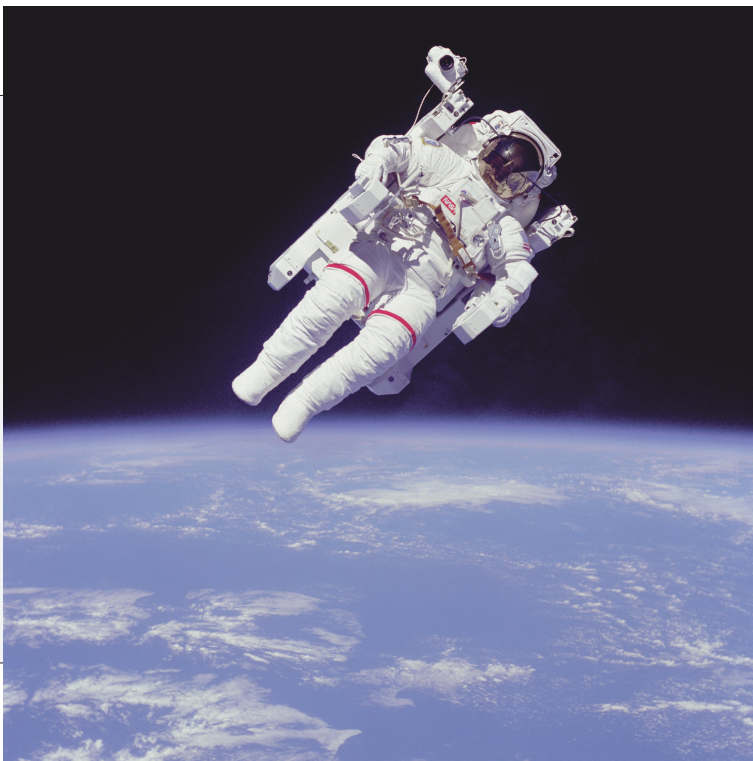
Å andra sidan kan institutioner som publicerar mycket material på internet få lättare att hitta nya intressegrupper, fler fysiska besökare och faktiskt till och med ökad försäljning, eftersom materialet fungerar som ett skyltfönster. Hur ska allmänheten annars få veta vad som finns på institutionen?

*"Wikipedia är en viktig partner för de stora museerna"
(Jan Olov Westerberg, Överintendent, Naturhistoriska riksmuseet)*

Går det att låta bli att ta betalt för det material man producerar? I USA är allt som produceras av federalt anställda (till exempel vid NASA) automatiskt utan upphovsrätt. Det har gjort materialet mer spritt än andra länders lika fina bilder, som är inlåsta i exklusiva avtal. Ett enkelt sätt att göra det enklare för bilderna att spridas är att använda Creative Commons licenser. Använd i så fall de som även tillåter kommersiellt användande, så kan de laddas upp på Wikimedia Commons.

Bild: NASA, pd

Det här är ett av hundratals exempel på bilder som kulturminnesinstitutioner laddat upp till Wikimedia Commons. Gästgivaregård i Halland, 1863. Fritz von Dardel. Från Nordiska Museets uppladdning till Wikimedia Commons. Via QR-koden nedan kan du se hur mycket information som kan läggas in under varje bild, inklusive länkar till originalbilden, eventuella bearbetningar och kategorier.

Fritz von Dardel, pd

Att göra rätt

Gör så här

Börja enkelt och snabbt genom att publicera verk som definitivt är fria eller som ni äger upphovsrätten till, och som redan finns i digitalt skick. Utvärdera, och glöm inte att fråga allmänheten vad de vill ha för material nästa gång.

Ingen gör det perfekt från början

De flesta kulturminnesinstitutioner *funderar* på att digitalisera sina samlingar, men vill se till så att man inte gör några misstag. Man vill lära sig upphovsrättslagen ordentligt genom att ta in jurister och organisationer för upphovsrättsinnehavare, så att man sedan ska kunna agera utan att klandras eller bli betalningsskyldig i efterhand.

Vi är inte motståndare till jurister och upphovsrättslagen – tvärtom är många av oss mycket intresserade av upphovsrätt. Men vi tror också att man kan behöva testa ibland. De organisationer som har testat att publicera kulturarvet fritt tillgängligt på nätet, till exempel Riksantikvarieämbetet och Nordiska museet, vet mer än de som bara "utrett".

Här är tre tips för att komma igång:

- ✓ börja enkelt, men gör det nu. Ni måste inte digitalisera allt på en gång, utan det viktiga är att ni prövar och får erfarenhet.
- ✓ Välj material som ni äger rättigheterna till eller som är för gammalt för att omfattas av upphovsrätten - gärna sådant som redan finns i digital form
- ✓ Få igång ett samtal med dem som använder materialet för att få reda på vad de vill ha i nästa omgång. Då minskar risken för att ni lägger ut material som förblir oanvänt.

Utbildning i digitalisering, på stadsarkivet i Lüneburg, Tyskland.

Ziko, cc-by-sa 3.0

"Vi vill att så många som möjligt ska kunna använda våra bilder. Därför lägger vi ut dem på Wikimedia Commons."

(Magnus Hagberg, Överintendent,
Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet)

Tidsaspekten

Gör så här

Lägg korta pass där ni arbetar med kulturarvet på internet. Låt digital tillgänglighet bli en del av arbetsgången.

Det effektiva internet

Är det slöseri med tid att lägga ut material på internet? Tvärtom! Det går att spara mycket tid, av tre viktiga skäl:

- ✓ ni behöver lägga mindre tid på att plocka fram samma material flera gånger. När det väl är publicerat kan ni ägna er åt viktigare saker
- ✓ materialet får mycket större spridning när besökarna inte måste ta sig till er byggnad. Det gör det enklare för personer som bor långt borta att ta del av era samlingar
- ✓ fler personer kan delta i arbetet att lägga till rätt information om materialet. Inte ens era experter kan allting, och det är mycket praktiskt att ta hjälp från allmänheten

Gör hellre små regelbundna insatser än mastodontprojekt. Några minuter eller timmar här och där under arbetsveckorna gör det enklare för allmänheten att skapa en relation till er, vilket ger fler återkommande besök – och större välvilja att hjälpa er spara tid.

Skolbarn: Astrid Carlie, pd. Fettisdagsgubbar: okänd, pd. Gymnastik: okänd, pd.

De här bilderna (från Nordiska museet) kan ge inblick i den svenska historien. Vänster: skolbarn i Skytts härad. Höger: fettisdagsgubbar i Alfta socken. Botten: Damgymnastik vid Gymnastiska centralinstitutet.

För att bilderna ska hittas av allmänheten måste bilderna taggas, kategoriseras och användas av någon, till exempel i Wikipedia-artiklar.

Hur gör vi kulturarvet tillgängligt för allmänheten?

Den här broschyren är resultatet av diskussioner om kulturarvet på internet mellan arkiv, bibliotek och museer och den ideella föreningen Wikimedia Sverige. Här finns handfasta råd från de som redan har erfarenheter inom området. Kom ihåg grundregeln: det är bättre att testa lite och ofta än att göra ännu en utredning! Börja smått. Lycka till!

Får vi lägga ut material på internet enligt upphovsrätten, om...	
Upphovsmannen avled för mer än 70 år sedan?	✓
Det har gått mer än 70 år sedan ett anonymt verk publicerades för första gången?	✓
Materialet är anonymt, har aldrig publicerats och är mer än 70 år gammalt?	✓
Materialet tillkom före 1880?	✓
Det finns ett skriftligt avtal där de ekonomiska rättigheterna överläts till institutionen?	✓
Materialet skapades av anställd vid institutonen i tjänsten och ska användas enligt institutionens syfte vid skapandet?	✓
Rättighetsinnehavaren har givit tillstånd att publicera?	✓
Rättighetsinnehavaren har licensierat alstret under en fri licens?	✓
Bilderna föreställer hus och offentliga miljöer?	✓
Bilderna föreställer statyer och annan offentlig konst?	*
Bilderna föreställer personer?	*
Bilderna föreställer alster som är skyddade av upphovsrätten?	✗
Bilderna kommer från svenska myndigheter?	*
Bildernas ursprung är osäkert?	*

* Den här frågan förklaras mer i detalj på wikimedia.se. Där finns också länkar till relevanta lagar, etc.

